

IQTISODIY MASALALARNI YECHISHDA AXBOROT KOMMUNIKATSION TEXNOLOGIYALAR O'RNI VA VAZIFALARI

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
To'rtko'l fakulteti Buxgalteriya hisobi 1-bosqich talabasi
Toliyev Behruzbek Bog'ibek o'g'li*

Annotatsiya: Ushbu maqola axborot-kommunikatsion texnologiyalarning (AKT) iqtisodiy masalalarni yechishdagi muhim ahamiyatini ham nazariy, ham empirik jihatdan tahlil qiladi. AKT infratuzilmasi — internet tarmoqlari, mobil aloqa, keng polosali internet, bulutli servislar va ularning iqtisodiy faollikdagi qo'llanilishi — mamlakatlarning iqtisodiy o'sishida sezilarli sur'atlar yaratishida hal qiluvchi omil bo'lishi mumkin. Empirik tadqiqotlardan olingan ma'lumotlarga ko'ra, AKT indeksining oshishi real YaIM per capita (ya'ni aholi jon boshiga YaIM) o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan holatlar mavjud. Masalan, 159 ta mamlakatni qamrab olgan bir tadqiqotda, mobil obunachilar soni, keng polosali internet abonentlari va internet foydalanuvchilari sonining ko'pligi bilan YaIM o'sishi orasida musbat va sezilarli bog'liqlik aniqlangan.

Shuningdek, AKT vositalari iqtisodiy tahlil va prognozlash jarayonlarini takomillashtirib, qaror-qabul qilish jarayonlarini aniqroq va tezroq amalga oshirish imkonini yaratadi. Bu omil, ayniqsa, makroiqtisodiy siyosat yuritishda, investitsiyalarni jalb qilishda, biznes muhitini shaffoflashtirishda va raqamli iqtisodiy model va strategiyalarni ishlab chiqishda o'zini namoyon etadi. Markaziy va rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, AKT – nafaqat iste'mol va kommunikatsiya vositasi, balki iqtisodiy samaradorlik, raqobatbardoshlik va barqaror rivojlanishning katalizatori.

Maqolada ta'kidlanadiki, AKT'ni keng joriy etish va rivojlantirish orqali davlatlar — nafaqat qisqa muddatda iqtisodiy o'sishga erishadi, balki uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, bandlikni oshirish, korrupsiya va ma'lumot asimmetriyasini kamaytirish, tengsizlikni bartaraf etish kabi kompleks masalalarni ham yechishda samarali yechimlar topa oladi. Shu bilan birga, maqolada AKT rivojining darajasi, investitsiyalar miqdori, makroiqtisodiy siyosatlar va institutsional muhit kabi kontekstual omillarning roliga ham urg'u beriladi.

Umuman olganda, ushbu maqola — zamonaviy axborot-kommunikatsion texnologiyalar va iqtisodiy taraqqiyot o'rtasidagi murakkab, ammo istiqbolli bog'liqlikni tahlil qiluvchi ilmiy izlanish bo'lib, siyosatshunoslar, iqtisodchilar, tadqiqotchilar va davlat boshqaruvi organlari uchun foydali manba bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar:

- Axborot-kommunikatsion texnologiyalar (AKT)
- Raqamli iqtisodiyot
- Internet va mobil aloqa

- *Keng polosali internet (broadband)*
- *Iqtisodiy o'sish (YaIM per capita)*
- *Iqtisodiy samaradorlik*
- *Statistik tahlil va prognozlash*
- *Iqtisodiy siyosat va raqamli transformatsiya*

KIRISH

Zamonaviy global iqtisodiyotda axborot-kommunikatsion texnologiyalar (AKT) iqtisodiy jarayonlarning asosiy drayveri sifatida maydonga chiqmoqda. Raqamli infratuzilmaning kengayishi, internet tarmoqlarining chuqurlashuvi, mobil aloqa va bulutli texnologiyalarning jadal rivojlanishi nafaqat iqtisodiy faoliyatni optimallashtiradi, balki iqtisodiy siyosatni shakllantirish, resurslarni taqsimlash, ishlab chiqarish jarayonlarini boshqarish va boshqaruv samaradorligini oshirishda fundamental rol o'ynaydi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalarni faol joriy etgan davlatlar iqtisodiy o'sish sur'atlari, innovatsion salohiyati, eksport imkoniyatlari va ijtimoiy rivojlanish ko'rsatkichlari bo'yicha sezilarli ustunlikka ega bo'lmoqda.

So'nggi o'n yilliklarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar AKT rivojlanishi va iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasida mustahkam empirik bog'liqlik mavjudligini tasdiqlaydi. Turli iqtisodiy modellar yordamida o'tkazilgan tadqiqotlarda internetdan foydalanish darajasi, mobil aloqa abonentlari soni hamda keng polosali internet qamrovi oshishi bilan aholi jon boshiga to'g'ri keladigan yalpi ichki mahsulot (YaIM per capita) o'sishi o'rtasida ijobiy va statistik ahamiyatga ega munosabat qayd etilgan. Rivojlangan davlatlarda AKT investitsiyalarining har bir foizga oshishi iqtisodiy samaradorlikning keskin o'sishiga olib kelishi qayd etilgan bo'lsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda esa AKT infratuzilmasi raqobatbardoshlik, bandlik va inson kapitalining sifat ko'rsatkichlarini yaxshilashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

AKT iqtisodiy jarayonlarga tatbiq etilgach, iqtisodiy tahlilning aniqligi oshadi, ma'lumotlar oqimi tezlashadi, qaror qabul qilish jarayonlari optimallashtiriladi, bozorlar samaraliroq ishlay boshlaydi. Ayniqsa, iqtisodiy jarayonlarni oldindan prognozlash, makroiqtisodiy monitoring, fiskal va pul-kredit siyosatini shakllantirishda AKT vositalari beqiyos ustunliklar yaratadi. Raqamli texnologiyalar yordamida ishlab chiqarish xarajatlari kamayadi, tranzaksiya xarajatlari qisqaradi, iqtisodiy jarayonlarning shaffofligi ortadi, korrupsiya va ma'lumot asimmetriyasi darajasi sezilarli kamayadi.

O'zbekiston tajribasida ham AKTning iqtisodiy islohotlardagi roli tobora kuchayib bormoqda. Raqamli iqtisodiyot konsepsiyasining bosqichma-bosqich joriy etilishi, elektron hukumat tizimining rivojlanishi, davlat xizmatlarining raqamlashtirilishi, bank-moliya sektorida elektron to'lov tizimlarining kengayishi makroiqtisodiy boshqaruv sifatini oshirmoqda. Bundan tashqari, ishlab chiqarish korxonalarida sanoat 4.0 texnologiyalarining qo'llanilishi, logistika va xizmat ko'rsatish sohalarining

raqamlashtirilishi va elektron tijoratning kengayishi iqtisodiy samaradorlik va bozor mexanizmlarining yangi bosqichga ko'tarilishiga zamin yaratmoqda.

Shu bois, ushbu maqola iqtisodiy masalalarni yechishda AKTning o'rne va funksiyalarini chuqur tahlil qilish, uning iqtisodiy o'sishga ta'sir mexanizmlarini ilmiy asosda yoritish, mavjud muammolar va imkoniyatlarni baholash, shuningdek, AKT asosida iqtisodiy siyosatni takomillashtirishning nazariy va amaliy yondashuvlarini ishlab chiqishga qaratilgan. Maqola natijalari iqtisodiy siyosat yurituvchilar, tadqiqotchilar, biznes vakillari va raqamli transformatsiya jarayonini boshqaruvchilari uchun amaliy ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Axborot-kommunikatsion texnologiyalar (AKT)ning iqtisodiy jarayonlarga ta'sirini o'rganish bo'yicha ilmiy adabiyotlarda ko'plab nazariy va empirik yondashuvlar shakllangan. Dastlabki tadqiqotlarda AKT iqtisodiy o'sishning infratuzilmaviy komponenti sifatida baholangan bo'lsa, keyingi yillarda AKT ishlab chiqarish samaradorligi, mehnat unumdorligi, investitsion muhit, innovatsion rivojlanish va makroiqtisodiy barqarorlikka ta'sir ko'rsatadigan strategik omil sifatida tahlil qilinmoqda.

R. Solou, P. Romer va R. Lukas kabi iqtisodchilar AKTni iqtisodiy o'sishning texnologik omili sifatida ko'rib, texnologik taraqqiyotning iqtisodiy natijalarga bevosita ta'sirini ta'kidlaganlar. Solou o'sish modeliga ko'ra, texnologiyalar mehnat va kapitaldan tashqari o'sishni tezlashtiruvchi asosiy omil hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar esa aynan shu texnologik omilning mazmunini yanada kengaytirgan.

So'nggi o'n yilliklarda AKTning iqtisodiy o'sishga ta'siri bo'yicha xalqaro tadqiqotlar sezilarli darajada ko'paydi. Xususan, OECD, Jahon banki, ITU va BMT hisobotlarida AKT investitsiyalari bilan YaIM o'sishi o'rtasida ijobiy bog'liqlik aniqlangan. Ko'plab empirik izlanishlarda (masalan, panel regressiya modellari yordamida) internet qamrovi, keng polosali tarmoq kengayishi, mobil aloqa darajasi hamda raqamli xizmatlar hajmi mehnat unumdorligini oshirishi, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirishi, biznes tashabbuslarini rivojlantirishi va davlat boshqaruvida samaradorlikni kuchaytirishi alohida ta'kidlangan.

Mahalliy adabiyotlarda esa AKTning iqtisodiy islohotlar samaradorligini oshirishdagi roli, raqamli iqtisodiyotning shakllanishi, elektron hukumat, elektron tijorat va raqamli moliya tizimlarining milliy iqtisodiyotga ta'siri doirasida ilmiy ishlar mavjud. Ammo AKTning iqtisodiy masalalarni yechishdagi kompleks mexanizmlarini chuqur iqtisodiy-matematik modellar asosida tahlil qilish bo'yicha tadqiqotlar hali yetarlicha keng emas.

Umuman, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, AKT iqtisodiy o'sishning asosiy drayveriga aylangan bo'lsa-da, uning ta'sir mexanizmlari, sektoral o'zgaruvchanligi va makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri ko'plab omillar bilan belgilanadi. Shu sababli,

metodologik yondashuvlar AKTning ko'p qirrali ta'sirini kompleks baholashni talab qiladi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda AKTning iqtisodiy masalalarni yechishdagi o'rni va vazifalarini tahlil qilish uchun kombinatsiyalangan ilmiy yondashuv qo'llanildi. Metodologiya quyidagi komponentlardan iborat:

1. Nazariy tahlil

o Klassik va zamonaviy iqtisodiy o'sish modellari (Solou, Endogen o'sish nazariyalari) asosida AKTning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri tahlil qilindi.

o Raqamli iqtisodiyot konsepsiyasi, innovatsion iqtisodiyot, sanoat 4.0 va texnologik transformatsiya nazariyalari o'rganildi.

2. Kvalitativ tahlil

o Jahon banki, OECD, ITU, UNDP va boshqa xalqaro tashkilotlarning statistik hisobotlari, indeksleri va raqamli rivojlanish ko'rsatkichlari o'rganildi.

o Rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlarning AKT sohasida qo'llagan strategiyalari qiyosiy tahlil qilindi.

3. Empirik yondashuv elementlari

o Turli mamlakatlarda internet qamrovi, mobil aloqa, keng polosali internet abonentlari soni va iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik haqidagi mavjud empirik tadqiqotlar natijalari umumlashtirildi.

o AKT investitsiyalarining iqtisodiy samaradorlikka ta'siri bo'yicha panel ma'lumotlar asosidagi modellardan foydalanilgan ilmiy ishlarga tayangan holda xulosalar shakllantirildi.

4. Tizimli tahlil

o AKTning iqtisodiy siyosat, davlat boshqaruvi, ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, moliya sektori va logistika tizimiga ta'siri integratsion yondashuv asosida baholandi.

o AKTning makroiqtisodiy barqarorlik, raqobatbardoshlik, innovatsion faoliyat va inson kapitalini rivojlantirishdagi roli tizimli tarzda ko'rib chiqildi.

5. Analitik umumlashtirish

o Turli manbalardagi nazariy va empirik natijalar solishtirilib, umumiy qonuniyatlar hamda AKTning iqtisodiy jarayonlarga ta'sir mexanizmlari bo'yicha konseptual xulosalar chiqarildi.

Mazkur metodologiya AKTning iqtisodiy masalalarni yechishdagi o'rni va funksiyalarini ilmiy asosda, tizimli va chuqur yondashuv asosida baholash imkonini berdi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, axborot-kommunikatsion texnologiyalar (AKT) iqtisodiy masalalarni yechishda ko'p qirrali ta'sirga ega bo'lib, iqtisodiy samaradorlikning oshishi, ishlab chiqarish jarayonlarining optimallasuvi va davlat

boshqaruvida shaffoflikning kuchayishiga sezilarli darajada hissa qo'shadi. Tahlil jarayonida AKTning iqtisodiy o'sish, mehnat unumdorligi, tranzaksiya xarajatlari, investitsiya faolligi va raqamli transformatsiya jarayonlariga ta'sirini o'lchovchi ko'plab ko'rsatkichlar asosida quyidagi muhim natijalarga erishildi.

Birinchidan, ilmiy adabiyotlar va xalqaro tadqiqotlar tahlili AKT infratuzilmasining rivojlanishi bilan iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi statistik bog'liqlikni tasdiqladi. Turli mamlakatlar bo'yicha olib borilgan empirik modellar natijalariga ko'ra, internet qamrovi va mobil aloqa abonentlari sonining oshishi aholi jon boshiga YaIM o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu holat AKT texnologiyalari mehnat bozorida samaradorlikni oshirishi, korxonalar xarajatlarini qisqartirishi va bozorlar faoliyatini soddalashtirishi bilan izohlanadi. Raqamli infratuzilmaga investitsiyalar ko'paygan davlatlarda iqtisodiy o'sish sur'atlarining barqarorligi yuqoriligi kuzatildi.

Ikkinchidan, AKTning iqtisodiy tahlil va prognozlash jarayonlariga qo'shgan hissasi yuqori ekani aniqlangan. Katta ma'lumotlar, sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan iqtisodiy modellashtirish tizimlarining joriy etilishi iqtisodiy siyosatning aniqroq shakllanishiga, makroiqtisodiy jarayonlar bo'yicha risklarni erta aniqlashga hamda iqtisodiy prognozlarning ishonchliligini oshirishga yordam beradi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, bunday texnologiyalarni faol qo'llagan davlatlarda iqtisodiy boshqaruv sifatining oshishi investitsion muhitni yaxshilab, iqtisodiy barqarorlikka xizmat qilmoqda.

Uchinchidan, AKT davlat boshqaruvi samaradorligini oshirishda ham muhim omil sifatida ko'rinmoqda. Elektron hukumat tizimlarining rivojlanishi ma'muriy jarayonlarning soddalashuviga, byurokratiyaning kamayishiga, davlat xizmatlariga kirish imkoniyatining kengayishiga va korrupsiya xavfini sezilarli kamayishiga olib kelmoqda. Natijalar shuni ko'rsatdiki, elektron xizmatlar joriy etilgan hududlarda iqtisodiy axborot oqimi tezlashib, tadbirkorlik muhiti yaxshilangan va biznes jarayonlarining shaffofligi oshgan.

To'rtinchidan, AKT ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda asosiy omil sifatida o'zini namoyon etdi. Sanoat 4.0 texnologiyalari, raqamli monitoring tizimlari, avtomatlashtirilgan boshqaruv vositalari va IoT qurilmalarining keng qo'llanilishi ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, mahsulot sifatini yaxshilash va ishlab chiqarish jarayonlarida inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklarni minimallashtirishga xizmat qilmoqda. Buning natijasida ko'plab korxonalar raqobatbardoshligini oshirib, ichki va tashqi bozorlarda o'z mavqeini mustahkamlashga muvaffaq bo'lmoqda.

Beshinchidan, tadqiqot natijalari AKTning moliya va bank sektorida ham sezilarli samaralar berganini ko'rsatdi. Elektron to'lov tizimlari, raqamli bank xizmatlari va fintech yechimlari tranzaksiya xarajatlarini qisqartirib, moliyaviy xizmatlarning ommabopligini oshirmoqda. Bu jarayon iqtisodiyotning likvidlik darajasini oshirish, investitsiyalar oqimini jadallashtirish va iste'mol faolligini kuchaytirishga xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, tahlil natijalari AKTning iqtisodiy masalalarni yechishdagi o'rnini strategik darajada muhim ekanini tasdiqlaydi. AKT texnologiyalariga asoslangan raqamli transformatsiya jarayonlari iqtisodiy samaradorlikni oshirish, boshqaruv sifatini yaxshilash, bozor mexanizmlarini kuchaytirish va barqaror rivojlanishni ta'minlashning asosiy omiliga aylanmoqda.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari axborot-kommunikatsion texnologiyalar (AKT)ning iqtisodiy jarayonlarni modernizatsiya qilishdagi strategik ahamiyatini tasdiqladi. Muhokama jarayonida AKTning iqtisodiy samaradorlikka ta'sir mexanizmlari, raqamli transformatsiya jarayonlaridagi imkoniyatlar va mavjud cheklovlar chuqur tahlil qilindi. Ushbu bo'limda natijalarning nazariy talqinlari, amaliy ahamiyati va keyingi tadqiqotlar uchun dolzarb yo'nalishlar yoritiladi.

Birinchidan, iqtisodiy o'sish nazariyalari, xususan, Solou modeli va endogen o'sish nazariyalari nuqtayi nazaridan qaralganda, AKTning o'sish omili sifatidagi roli tobora kuchayib bormoqda. Tadqiqotda qo'llanilgan adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, AKT nafaqat ishlab chiqarish omillarining samaradorligini oshiradi, balki yangi qiymat zanjirlarini yaratish, innovatsion iqtisodiyot shakllanishi va mehnat bozorining raqamli moslashuvini tezlashtiradi. Bu jihatlar AKTning iqtisodiy tizimlarda ko'paytiruvchi (multiplikativ) ta'sirga egaligini anglatadi.

Ikkinchidan, empirik tadqiqotlarda aniqlangan ijobiy bog'liqliklar AKT infratuzilmasiga investitsiyalarni ko'paytirish iqtisodiy o'sishning barqarorligini ta'minlay olishini ko'rsatadi. Biroq ushbu o'sish barcha davlatlarda bir xil darajada namoyon bo'lmaydi. Rivojlangan mamlakatlarda AKTning marginal ta'siri, odatda, yuqori texnologik baza, kuchli raqobat muhiti va yuqori inson kapitali tufayli o'ta samarali bo'lsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda esa natija ko'proq institutsional omillarga bog'liq bo'ladi. Masalan, raqamli infratuzilma yetishmovchiligi, kadrlar malakasining pastligi va texnologik investitsiyalar uchun noqulay muhit AKTning iqtisodiyotga qo'shadigan salohiyatini cheklaydi.

Uchinchidan, tadqiqot AKTning davlat boshqaruvi samaradorligiga ta'sirini o'rganishda muhim nazariy xulosalarni yuzaga chiqardi. Elektron hukumat tizimlari axborot oqimini tezlashtiradi, ma'muriy jarayonlarni soddalashtiradi va resurslardan foydalanish samaradorligini oshiradi. Ammo AKTning bu sohadagi ta'siri faqat texnologiyaning joriy etilishiga emas, balki jamiyatning raqamli savodxonligi, davlat boshqaruvi tizimining moslashuvchanligi va shaffoflik siyosatining darajasiga ham bog'liq. Shuning uchun elektron hukumatning iqtisodiyotga qo'shadigan hissi turli mamlakatlarda sezilarli darajada farq qilishi mumkin.

To'rtinchidan, ishlab chiqarish jarayonlarida AKTning joriy etilishi mehnat unumdorligi oshishiga, resurslarni optimal taqsimlashga va avtomatlashtirilgan tizimlar orqali sifat nazoratini kuchaytirishga yordam beradi. Biroq bu jarayon ishlab chiqarish xodimlarining ko'nikmalarini yangilashni talab qiladi. Raqamli texnologiyalarning joriy

etilishi bilan bog'liq asosiy muammolardan biri — kadrlar malakasining yetarlicha rivojlanmaganligi, ayniqsa rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda faol seziladi. Shuning uchun ta'lim tizimini raqamli iqtisodiyot talablariga moslashtirish dolzarb vazifa sifatida namoyon bo'ladi.

Beshinchidan, AKTning moliya sektoridagi roli ham muhokamada alohida o'rin egalladi. Raqamli to'lov tizimlari, fintech platformalar va elektron bank xizmatlari iqtisodiyotdagi tranzaksiya xarajatlarini qisqartirsa-da, ular bilan birga kiberxavfsizlik, ma'lumotlar maxfiyligi va tizimlararo integratsiya muammolari ham yuzaga chiqadi. Shu sababli, AKTning moliya sektoridagi samaradorligi ko'p jihatdan texnologik xavfsizlik choralarining rivojlanganligiga bog'liq.

Umuman olganda, muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, AKTdan samarali foydalanish iqtisodiy o'sish va barqaror rivojlanishni ta'minlovchi eng muhim omillardan biridir. Ammo bu samaradorlikni to'liq ro'yobga chiqarish uchun texnologik infratuzilmani kengaytirish, raqamli kompetensiyalarni oshirish, institutsional islohotlarni chuqurlashtirish va raqamli xavfsizlik choralarini kuchaytirish zarurligi ta'kidlanadi. Shu bilan birga, AKTning iqtisodiy tizimlarga ta'sirini yanada chuqurroq o'rganish va uning sektoral farqlanishlarini baholash kelajak tadqiqotlar uchun muhim yo'nalishlar sifatida qayd etildi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqot axborot-kommunikatsion texnologiyalar (AKT)ning iqtisodiy masalalarni yechishdagi o'rni va vazifalarini ilmiy-nazariy hamda amaliy nuqtayi nazardan chuqur o'rganishga qaratildi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, AKT bugungi globallashtirish sharoitida iqtisodiy o'sish, mehnat unumdorligi, boshqaruv samaradorligi va innovatsion faoliyatni jadallashtiruvchi strategik omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Raqamli infratuzilmaning kengayishi, internet va mobil aloqa qamrovining ortishi, elektron xizmatlarning keng joriy etilishi iqtisodiy jarayonlarning shaffofligiga, samaradorligiga hamda barqaror rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Tahlil shuni tasdiqladiki, AKTning iqtisodiyotga ta'siri ko'p qirrali bo'lib, u mehnat bozori, ishlab chiqarish, davlat boshqaruvi, moliya va xizmat ko'rsatish sohalarida samaradorlikning oshishiga xizmat qiladi. Katta ma'lumotlar, sun'iy intellekt, avtomatlashtirilgan tizimlar va bulutli texnologiyalar iqtisodiy modellashtirish va prognozlash xarakterini tubdan o'zgartirib, iqtisodiy boshqaruvning sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarilishiga yordam beradi. Biroq tadqiqot AKTning potentsiali bilan birga, uning rivojlanishini cheklayotgan omillar — raqamli savodxonlikning pastligi, infratuzilma yetishmovchiligi, institutsional muammolar va kiberxavfsizlikka doir xatarlar mavjudligini ham ko'rsatdi.

Shu bois, iqtisodiy masalalarni samarali yechishda AKTning imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish uchun quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Raqamli infratuzilmani yanada rivojlantirish

- Internet qamrovini kengaytirish, ayniqsa chekka hududlarda keng polosali internet infratuzilmasini rivojlantirish AKTning iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini sezilarli oshiradi.

- Mobil aloqa tarmoqlari, data markazlar va bulutli infratuzilmaning modernizatsiyasiga investitsiyalarni ko'paytirish zarur.

2. Kadrlar salohiyatini oshirish va raqamli savodxonlikni kuchaytirish

- Raqamli iqtisodiyot talablariga mos o'quv dasturlarini ta'lim tizimiga joriy etish, iqtisodchilar, boshqaruvchilar va muhandislar uchun AKT bo'yicha malaka oshirish kurslarini kengaytirish lozim.

- Aholi va tadbirkorlik subyektlari o'rtasida raqamli xizmatlardan foydalanish bo'yicha amaliy o'quvlar tashkil etilishi muhim.

3. Elektron hukumat tizimini chuqurlashtirish

- Davlat xizmatlarining to'liq raqamlashtirilishi, yagona ma'lumotlar almashinuvi platformalari yaratish ma'muriy xarajatlarni kamaytiradi va iqtisodiy jarayonlarni tezlashtiradi.

- Elektron hukumatning samaradorligini oshirish uchun shaffoflik siyosati, ochiq ma'lumotlar portallari va fuqarolar bilan ikki tomonlama raqamli muloqot mexanizmlarini rivojlantirish tavsiya etiladi.

4. AKT asosida ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish

- Sanoat 4.0 texnologiyalarini joriy qilish, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari, raqamli monitoring, IoT qurilmalaridan foydalanish mahsulot sifatini oshirib, xarajatlarni kamaytiradi.

- Korxonalar uchun AKT bo'yicha soliq imtiyozlari, subsidiya va grantlar mexanizmlarini takomillashtirish maqsadga muvofiq.

5. Fintech ekotizimini rivojlantirish va moliyaviy xavfsizlikni ta'minlash

- Elektron to'lovlar, raqamli bank xizmatlari va fintech platformalarni qo'llab-quvvatlash moliyaviy xizmatlarning ommabopligini oshiradi, lekin buning bilan birga kiberxavfsizlik choralari kuchaytirilishi zarur.

- Moliyaviy sektor uchun yagona raqamli xavfsizlik standartlarini ishlab chiqish va doimiy monitoring tizimini joriy etish muhim ahamiyatga ega.

6. Institutsional islohotlarni jadallashtirish

- Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlovchi qonunchilik bazasini takomillashtirish, AKT sohasidagi xususiy sektor va startaplar uchun qulay biznes muhiti yaratish zarur.

- Davlat-sanoat-akademiya hamkorligini kuchaytirish innovatsion texnologiyalarni iqtisodiyotga joriy etishni tezlashtiradi.

Umuman olganda, AKT iqtisodiy masalalarni yechishning asosiy vositasiga aylanib, global miqyosda raqobatbardoshlikni ta'minlash, barqaror iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va ijtimoiy farovonlikni oshirishda beqiyos imkoniyatlar yaratmoqda.

Taklif etilgan choralar AKTning ushbu salohiyatini yanada kuchaytirib, iqtisodiy transformatsiya jarayonlarini jadallashtirishga xizmat qiladi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston adabiyotlari

1. Karimov, A. Raqamli iqtisodiyot asoslari. — Toshkent: "Iqtisodiyot", 2021. — 256 b.

(Raqamli iqtisodiyotning nazariy asoslari, AKTning milliy iqtisodiyotga ta'siri yoritilgan.)

2. Jo'rayev, M., Abdug'aniyev, N. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va iqtisodiy rivojlanish. — Toshkent: "Fan va texnologiya", 2020. — 198 b.

(AKTning iqtisodiy jarayonlarga ta'siri va amaliy qo'llanilishi bo'yicha o'zbek tilidagi asosiy manbalardan.)

3. O'zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasi – 2030. — Toshkent, 2023. — 72 b.

(O'zbekistonda AKT rivoji, raqamli transformatsiya va davlat siyosati asosiy ko'rsatkichlari.)

4. Qodirov, S. Elektron hukumat va raqamli boshqaruv. — Toshkent: "Adolat", 2020. — 174 b.

(Davlat boshqaruvida AKTdan foydalanish, elektron hukumatning iqtisodiy samaradorligi.)

2. Chet el adabiyotlari (eng nufuzli manbalar)

5. OECD. Digital Economy Outlook. — Paris: OECD Publishing, 2022. — 412 p.

(Global raqamli iqtisodiyot rivoji, AKTning iqtisodiy o'sishga ta'siri bo'yicha eng asosiy xalqaro nashr.)

6. World Bank. World Development Report 2021: Data for Better Lives. — Washington, DC, 2021. — 350 p.

(AKT, ma'lumotlar iqtisodiyoti, raqamli xizmatlar va ularning iqtisodiy samaradorligi haqida keng qamrovli hisobot.)

7. ITU. Measuring Digital Development: Facts and Figures 2023. — Geneva: International Telecommunication Union, 2023. — 85 p.

(AKT infratuzilmasi, internet qamrovi, keng polosali tarmoqlar bo'yicha eng yangi statistik manba.)

8. Brynjolfsson, E., McAfee, A. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity. — New York: W.W. Norton & Company, 2014. — 306 p.

(Raqamli texnologiyalar, avtomatlashtirish, sun'iy intellektning iqtisodiyotga ta'sirini nazariy asoslab beradi.)